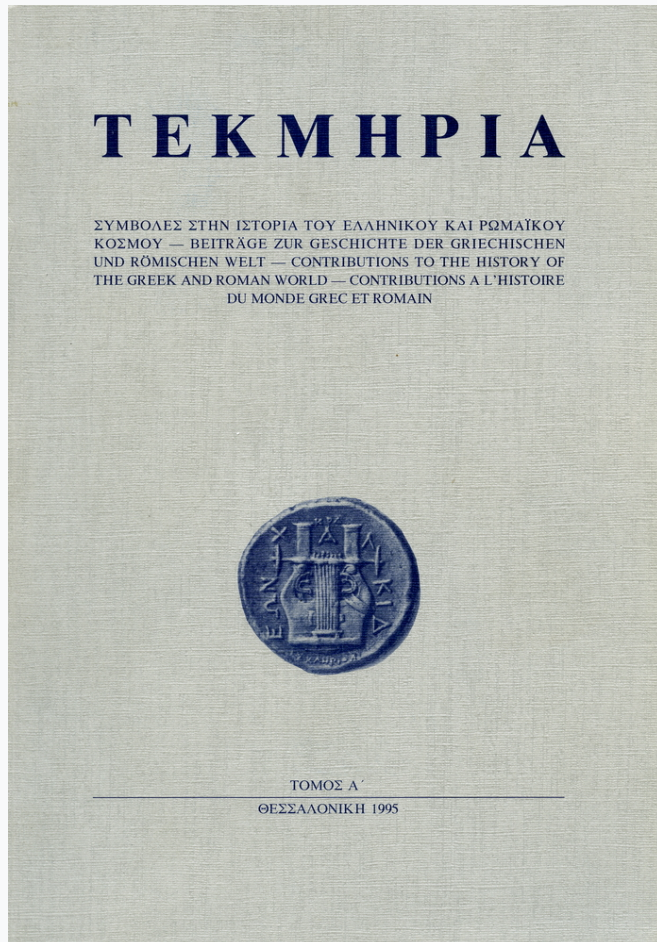

Tekmeria

Vol 1 (1995)

Ἡ φόρμουλα χρονολόγησης τῆς SGDI, 1895
ἐπιγραφῆς

A. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

doi: [10.12681/tekmeria.95](https://doi.org/10.12681/tekmeria.95)

To cite this article:

ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ Α. (1995). Ἡ φόρμουλα χρονολόγησης τῆς SGDI, 1895 ἐπιγραφῆς. *Tekmeria*, 1, 38–46.
<https://doi.org/10.12681/tekmeria.95>

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Η ΦΟΡΜΟΥΛΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ SGDI, 1895 ΕΠΙΓΡΑΦΗΣ

Τό καλοκαίρι τοῦ 155 π.Χ. ἕνας Ἡρακλειώτης (Πολέμαρχος Φύσκου) ἀπελευθερώνει στούς Δελφούς μέ σύμφωνη γνώμη καί τῶν παιδιῶν του (Λέωνος καί Λανίκας) δυό δούλους (τή Δωρίδα, τὸ γένος Θραϊσαν καί τὸν υἱὸν αὐτᾶς, ὦι ὄνομα Ἀπολλόδωρος, τὸ γένος ἐνδογ[ε]νῆ). Τὴν ἀπελευθερωτικὴ πράξη, πού ἔχει τὸ τυπικὸ μᾶς συνήθους πράσεως ἐπ' ἐλευθερίαι τῶι Ἀπόλλωνι τῶι Πυθίωι, διασώζει ἡ SGDI, 1895 ἐπιγραφή, ἀναγραμμένη μαζὶ μέ ἄλλες παρόμοιες ἀπελευθερωτικὲς πράξεις στὴ νότια πλευρὰ τοῦ πολυγωνικοῦ τείχους τῶν Δελφῶν.

Ἡ φόρμουλα χρονολόγησής της προτάσσεται καί, ὅπως συνηθίζεται στίς περιπτώσεις πού ὁ ἀπελευθερωτὴς εἶναι ἀλλοδαπός, περιλαμβάνει παράλληλη ἀναφορὰ ἐπώνυμου ἄρχοντα καί μήνα τόσο τῆς πατρίδας τοῦ ἀπελευθερωτῆ ὅσο καί τῆς πόλης τῶν Δελφῶν, ὅπου ἔλαβε χώραν ἡ ἀπελευθέρωση, ἔχει δέ δημοσιευτεῖ μεταγραμμένη ὡς ἑξῆς:

**Ἀρχοντος ἐμ μὲν Ἡρακλεία Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου
μηνός Ἡάτου, ἐν Δελφο(ῖ)ς δ[έ] ἄρχοντος | Ἡρουσ τοῦ Πλείστω-
νος μηνός Ἰλαίου, ... κτλ.*

Ἡ δελφικὴ ἀντιστοιχία, ἀντισταθμίζοντας τὴν ἄγνοιά μας γιὰ τὰ χρονολογικὰ δεδομένα τοῦ πρώτου σκέλους τῆς φόρμουλας, ἐπιτρέπει τὴν ἀκριβῆ χρονολόγηση τῆς ἐπιγραφῆς: Ὁ Ἡρυσ Πλείστωνος διετέλεσε ἄρχων στούς Δελφούς τὸ 156-155¹ καί ὁ Ἰλαῖος, τελευταῖος μῆνας τοῦ δελφικοῦ μηνολογίου, ἀντιστοιχεῖ στὸν Ἰούνιο-Ἰούλιο.² Στὸ πρόβλημα πού συνιστᾶ, ὡστόσο, ἡ «ἀναρθηρ» παράταξη τῶν τριῶν ἀσύνδετων γενικῶν (Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου) μετὰ τὸν βέβαιο ἐνικό ἄρχοντος στό πρῶτο σκέλος τῆς φόρμουλας δέν ἔχει δοθεῖ, ὅσο ξέρω, ικανοποιητικὴ ἀπάντηση.

Ὁ J. Baupack πιστεύοντας πῶς πρόκειται γιὰ ἕνα πρόσωπο,³ τὸν Ἀριστόβουλο, γιὸ τοῦ Πάτρωνος καί ἐγγονό τοῦ Θεοδώρου, σχολιάζει: «Die Bestimmung eines Mannes durch 2 Vorfahren ist in Delphi nicht üblich, anders in Ἡράκλεια ἢ ἐν Τραχῖνι».⁴ Μέ τὸ σχόλιο αὐτὸ ἐντούτοις παρακάμπτει τὸν σκόπελο, μεταθέτοντας στὴν οὐσία τὸ πρόβλημα ἀπὸ τοὺς Δελφούς στὴν Ἡράκλεια. Διότι «die Bestimmung ... durch 2 Vorfahren», μολονότι ἀσυνή-

1. Βλ. G. Daux, *Chronologie delphique*, FD III, fasc. hors série, Paris 1943 [στό ἐξῆς CD], L 43.

2. Βλ. E. Bischoff, «Kalender», RE X 2 [1919], 1589.

3. Πβ. RE II 1, [1895], 907, s.v. «Aristobulos», 3.

4. SGDI, 1895, σημ.

θης στους Δελφούς, δέν εἶναι αὐτή καθαυτή προβληματική: θά ἦταν πράγματι ἀπόλυτα κατανοητή μιά ὑποθετική διατύπωση «Ἀριστοβούλου τοῦ Πάτρωνος τοῦ Θεοδώρου», ἔστω καί ἂν ἀποτελοῦσε τό μοναδικό παράδειγμα στους Δελφούς. Ἐντίθετα, εἶναι ἡ ἀπουσία τῶν ἄρθρων πού δημιουργεῖ τό πρόβλημα, ὄχι μονάχα στους Δελφούς ἀλλά καί στήν Ἡράκλεια τήν ἐν Τραχίνοι καί σέ κάθε «Ἡράκλεια».

Μέ αὐτό, προφανῶς, τό σκεπτικό ὁ G. Daux⁵ ὑποθέτει πώς οἱ τρεῖς γενικές ἀντιπροσωπεύουν τρία διαφορετικά πρόσωπα (τρεῖς δηλ. ἄρχοντες τῶν Ἡρακλειωτῶν). Ἡ ἄποψη αὐτή, πού ἐπιλύει φαινομενικά τό πρόβλημα μέ τή χρήση κομμάτων («Ἀριστοβούλου, Πάτρωνος, Θεοδώρου»), προσκρούει ὠστόσο στό —κατά διαβεβαίωση καί τοῦ ἴδιου τοῦ ἐκφραστή της— ἀναμφισβήτητο ἄρχοντος. Θά μποροῦσε, βέβαια, νά ἀποδώσει κανεῖς τή συντακτική αὐτή ἀνακολουθία στήν πάντοτε πρόχειρη λύση τῆς ἀπροσεξίας τοῦ χαρακτήρη ἢ οὐσία ὅμως ἔγκειται ἄλλοῦ. Μιά τέτοια ἄποψη προϋποθέτει τήν ὑπαρξη τριῶν ἐπώνυμων ἀρχόντων στήν Ἡράκλεια, κι αὐτό ἀποτελεῖ μιά ἀμφισβητήσιμη καί ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀνεπιβεβαίωτη ὡς τώρα ὑπόθεση. Τόσο ἡ ἄποψη τοῦ Daux ὅσο καί ἐκεῖνη τοῦ Baupack ὀδηγοῦν νομίζω σέ ἀδιέξοδο. Ἡ λύση πρέπει νά ἀναζητηθεῖ σέ μιά ἄλλη, ἐντελῶς διαφορετική, κατεύθυνση.

Ἐπάρχει, πράγματι, μιά ἀκόμη πτυχή τοῦ προβλήματος στήν ὁποία δέν δόθηκε ἡ δέουσα προσοχή. Ἡ *SGDI*, 1895 εἶναι χαραγμένη κάτω ἀπό μιά ἀνάλογη ἀπελευθερωτική πράξη τέσσερις περίπου μῆνες προγενέστερῆ της, τήν *SGDI*, 1894,⁶ ἡ ὁποία ἐμφανίζεται ὡς ἔλλιπής κατά τούς δύο τελευταίους στίχους.⁷ Οἱ στίχοι αὐτοί περιεῖχαν τά ὀνόματα τῶν μαρτύρων. Εἶναι λοιπόν πολύ πιθανό τά δύο ἀπό τά τρία προβληματικά ὀνόματα τοῦ στ. 1 τῆς *SGDI*, 1895 νά ἀνήκουν στήν πραγματικότητα στόν τελευταῖο στίχο τῆς προηγούμενης ἐπιγραφῆς. Καί γιά νά μή μακρηγοροῦμε: πιστεύω πώς ὁ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τήν *SGDI*, 1895, ἀλλά εἶναι ἕνας ἀπό τούς μάρτυρες τῆς *SGDI*, 1894, μολονότι δέν εἶμαι σέ θέση νά ξέρω χωρίς προηγούμενο ἔλεγχο τῆς πέτρας πῶς ἔχει ἐμφιλοχωρήσει τό ὄνομά του στήν ἐπόμενη ἐπιγραφή. Μιά αὐτοψία θά ἦταν ἐν προκειμένῳ ἀρκετά διαφωτιστική.

Μιά τέτοια ὑπόθεση θά ἦταν ἀναμφίβολα ἐξαιρετικά τολμηρή, καί ἡ ὑποστήριξή της ὅπωςδήποτε δύσκολη, ἂν δέν συνέβαινε —κατά εὐτυχῆ ὁμολογουμένως συγκυρία— ὁ ἐν λόγῳ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος νά εἶναι μιά πάρα

5. *Delphes au Iie et au Ier siècle*, Paris 1936, [στό ἐξῆς *Delphes*], 646 καί σημ. 3.

6. Γιά τή διάταξη τῶν κειμένων στήν πέτρα βλ. σχεδιάγραμμα τοῦ Daux, *Delphes*, 125.

7. Βλ. *SGDI*, 1894, σημ.: «Die folgenden 2 vorgezogenen Linien, also 12 u. 13, blieben unausgefüllt».

πολύ γνώστη προσωπικότητα τῶν Δελφῶν τῶν μέσων τοῦ 2ου π.Χ. αἰώνα. Ὑπῆρξε γόνος μιᾶς ἐπιφανοῦς οἰκογένειας, τὴν παρουσία τῆς ὁποίας μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰώνα ὡς τὰ χρόνια περὶ τοῦ τῆς γέννησης τοῦ Χριστοῦ. Πολλὰ μέλη τῆς διετέλεσαν κατ' ἐπανάληψη βουλευταὶ ἀλλὰ καὶ ἐπώνυμοι ἄρχοντες τῶν Δελφῶν, ἀναφέρονται δὲ ἄρκετὰ συχνά σὲ δελφικὲς ἀπελευθερωτικὲς πράξεις ὡς ἀπελευθερωταί, βεβαιωτῆρες καί, κυρίως, ὡς μάρτυρες κατὰ τοὺς δύο τελευταίους προχριστιανικοὺς αἰῶνες.

Ὅσο μποροῦμε νὰ ξέρομε ἀπὸ τὸ δελφικὸ ἐπιγραφικὸ ὕλικό, ὁ Ἄριστόβουλος Πάτρωνος διετέλεσε βουλευτὴς γιὰ πρώτη φορὰ τὴν α' ἐξάμηνον ἄρχοντας Ἡρῶνος τοῦ Πλείσιωνος, τὴν ἴδια δηλ. δελφικὴ χρονιά μέ τις δύο ἐπιγραφές πού μᾶς ἀπασχολοῦν: εἶναι ἔτσι ἀνταπόδεικτα σύγχρονός τους. Ὑπῆρξε ἐπίσης βουλευτὴς γιὰ δευτέρη φορὰ λίγα χρόνια ἄργότερα, τὴν α' ἐξάμηνον ἄρχοντας Θρασυκλέος τοῦ Πραξία,⁸ μάρτυς σὲ πολλές ἄλλες ἀπελευθερωτικὲς πράξεις,⁹ ἀλλὰ καὶ βεβαιωτὴρ δύο τουλάχιστον φορές.¹⁰

Ἄς δοῦμε ἐν συντομίᾳ τὰ κυριότερα μέλη τῆς οἰκογένειας τοῦ Ἄριστοβούλου, τουλάχιστον ὅσα εἶναι δυνατόν νὰ ἐντοπίσει ἀβίαστα μιὰ ὄχι ἐξαντλητικὴ προσωπογραφικὴ ἔρευνα:

Ἐνας ἀδελφός του, κατὰ πάσα πιθανότητα ὁ πρεσβύτερος, ἦταν ὁ Ἰατάδας Πάτρωνος, πού χρημάτισε τρεῖς φορές βουλευτὴς,¹¹ προστάτας τῶν δαμιοργῶν,¹² ἀναφέρεται δὲ ὡς ἀπελευθερωτῆς, βεβαιωτὴρ καὶ πολὺ συχνά μάρτυς ἀπελευθερωτικῶν πράξεων. Κατὰ σύμπτωση μάλιστα ἀναφέρεται πρῶτος μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν μαρτύρων καὶ τῆς *SGDI*, 1895 ἐπιγραφῆς.

Ἐνας δευτέρος ἀδελφός του, ὁ *Εὐάγγελος Πάτρωνος*, ὑπῆρξε μέλος τριμελοῦς πρεσβείας τῶν Δελφῶν στὴν Ἡράκλεια καὶ στὴν Ὑπάτη,¹³ στὴν τελευταία μάλιστα καὶ γιὰ δευτέρη φορὰ λίγα χρόνια ἄργότερα.¹⁴ Καὶ ὁ *Εὐάγγελος* ἐμφανίζεται συχνά ὡς ἀπελευθερωτῆς, βεβαιωτὴρ καὶ μάρτυς σὲ ἀπελευθερωτικὲς πράξεις τῶν μέσων τοῦ αἰώνα, ἐνίοτε μαζί μέ τὸν Ἰατάδα¹⁵ ἢ

8. *CD*, L 53.

9. *SGDI*, 2052 (ἄ. Ἀνδρονίκου: *CD*, L 38)· 1904· 1935· *FD III* 2, 229· *FD III* 3, 14 (ἄ. Ἡρῶνος: *CD*, L 43)· *SGDI*, 1760 (ἄ. Φιλοκράτεος τοῦ Ξένωνος: *CD*, L 45)· 1703· 2270· 2285· *FD III* 3, 5· 10· 20· 22· 23· 31· 32 (ἄ. Θρασυκλέος: *CD*, L 53) καὶ πιθανότατα *FD III* 6, 78 (ἄ. Νικοδάμου: *CD*, L 86).

10. *FD III* 3, 6 (ἄ. Μενεστράτου: *CD*, L 37) καὶ *FD III* 3, 28 (ἄ. Ἀμφιστράτου: *CD*, L 39).

11. *CD*, L 33· L 39 καὶ L 47.

12. *SGDI*, 2189 (ἄ. Δαμοστράτου: *CD*, L 48)· πβ. G. Daux, *Delphes*, 432-3.

13. *FD III* 4, 174 καὶ 428 Π ἀντίστοιχα (ἄ. Κλεοδάμου: *CD*, L 58).

14. *BCH*, 83 (1959) 478, ἀρ. 9 (ἄ. Ὑβρία: *CD*, L 74).

15. Ἀ.χ. *SGDI*, 1721· 1781· 1892· 2281 καὶ σημ.· *FD III* 3, 13.

τόν Ἀριστόβουλο.¹⁶

Δυὸ γιοὶ τοῦ Ἀριστοβούλου, ὁ Πάτρων Ἀριστοβούλου¹⁷ καὶ ὁ Ξένων Ἀριστοβούλου,¹⁸ ἀναδείχτηκαν ἐπώνυμοι ἄρχοντες τῶν Δελφῶν καὶ χρημάτισαν κατ' ἐπανάληψιν βουλευταὶ στό β' μισό τοῦ 2ου αἰώνα.

Ἐνας δισέγγονός του, ὁ Πάτρων Ἀριστοβούλου, διετέλεσε βουλευτής¹⁹ καὶ ἐπώνυμος ἄρχων²⁰ στά μέσα περιόπου τοῦ 1ου αἰώνα.

Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς κατιόντες τοῦ Ἰατάδα τοῦ Πάτρωνος χρημάτισαν ἐπανειλημμένα βουλευταὶ οἱ γιοὶ του Πάτρων Ἰατάδα²¹ καὶ Φίλων Ἰατάδα,²² ὁ ὁμώνυμος ἐγγονός του Ἰατάδας Πάτρωνος,²³ οἱ δισέγγονοὶ του Πάτρων Ἰατάδα²⁴ καὶ Στράτων Ἰατάδα.²⁵ Ὁ Στράτων διετέλεσε καὶ ἐπώνυμος ἄρχων λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1ου αἰώνα. Γιὸς τοῦ τελευταίου ἴσως εἶναι καὶ ὁ Φίλων Στράτωνος πού ἐμφανίζεται ὡς ἀπελευθερωτῆς γύρω στά χρόνια τῆς γέννησής τοῦ Χριστοῦ.²⁶

Πατέρας τοῦ Ἀριστοβούλου, τοῦ Ἰατάδα καὶ τοῦ Εὐαγγέλου, γὰ νά περάσουμε καὶ στοὺς ἀνιόντες, πρέπει νά εἶναι ὁ Πάτρων Ἰατάδα²⁷ πού ἀναφέρεται, συνήθως χωρὶς τό πατρώνυμό του, ὡς μάρτυς σέ ἀπελευθερωτικὲς πράξεις τοῦ α' μισοῦ τοῦ 2ου αἰώνα καὶ πού κατὰ πάσα πιθανότητα ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο βουλευτὴ τῶν ἄρχων τοῦ αἰώνα.²⁸

Πατέρας αὐτοῦ τοῦ Πάτρωνος καὶ παππούς τοῦ Ἀριστοβούλου εἶναι προφανῶς ὁ Ἰατάδας Πάτρωνος, γνωστός ὡς ἀπελευθερωτῆς,²⁹ βεβαιωτῆρ³⁰ καὶ μάρτυς³¹ σέ ἀπελευθερωτικὲς πράξεις τῆς 1ης δεκαετίας τοῦ 2ου αἰώνα, ὁ ὁποῖος πρέπει νά ταυτίζεται μέ τόν ὁμώνυμο βουλευτὴ τοῦ τέλους τοῦ 3ου - ἄρχων 2ου αἰώνα.³² Παππούς αὐτοῦ τοῦ Ἰατάδα πρέπει νά εἶναι ὁ ὁμώνυμος

16. Λ.χ. *SGDI*, 1904.

17. *CD*, L 89 (ἄρχων)· L 72 (γραμματεὺς) καὶ L 78 (βουλευτής).

18. *CD*, L 88 (ἄρχων)· L 63· L 77 καὶ L 83 (βουλευτής).

19. *CD*, M 19· πβ. M 16.

20. *CD*, M 46.

21. *CD*, L 61 (γραμματεὺς)· L 65 καὶ L 72.

22. *CD*, L 69 καὶ L 71.

23. *CD*, L 99 καὶ M 6.

24. *CD*, M 19· πβ. M 16.

25. *CD*, M 16 καὶ M 18.

26. *SGDI*, 2156· 2157· 2323.

27. *SGDI*, 1909· 1815 κ.ἀ.

28. *SGDI*, 2074 (ἄ. Ὁρθαίου: *CD*, L 1).

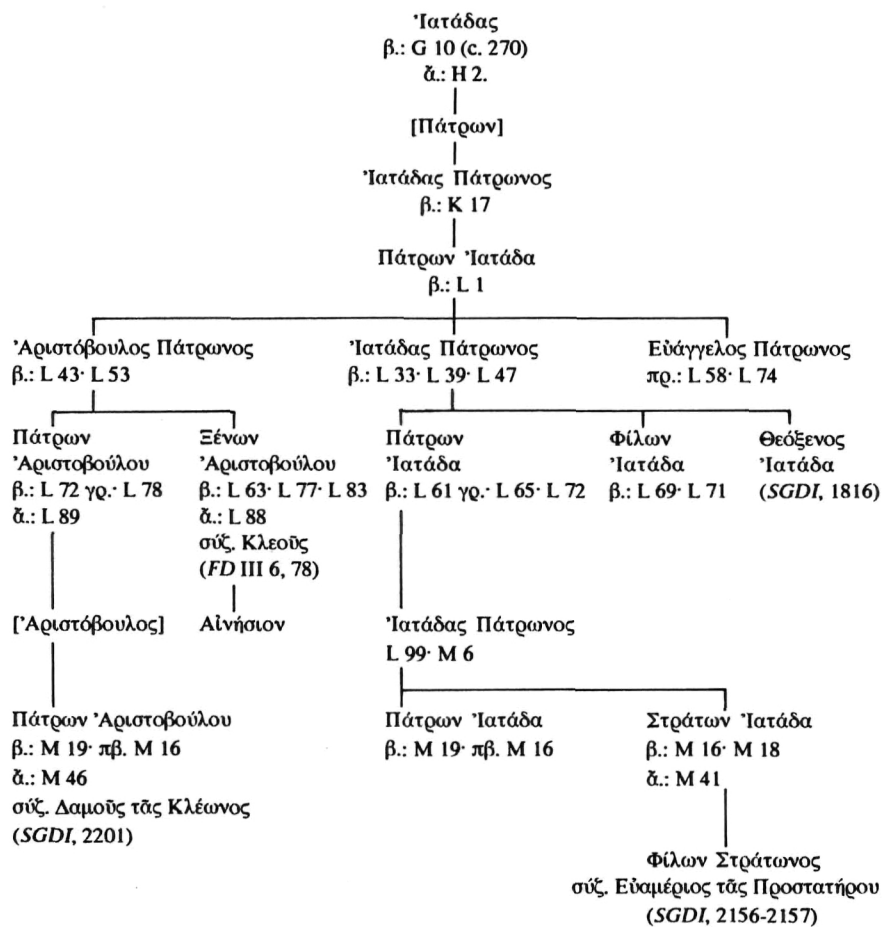
29. *SGDI*, 2118.

30. *SGDI*, 2119.

31. *SGDI*, 1994· 2042· 2120.

32. *CD*, K 17 (ἄ. Φιλαιτώλου).

νυμος ἐπώνυμος ἄρχων τοῦ 3ου αἰώνα,³³ πού διετέλεσε καί βουλευτής γύρω στά 270 π.Χ.³⁴ Οἱ παλαιότερες ἀναφορές τῶν ὀνομάτων Πάτρων καί Ἰατάδας ἀνάγονται στό β' μισό τοῦ 4ου αἰώνα, ὅποτε ἐμφανίζονται ὡς βουλευταί τῶν Δελφῶν οἱ: Πάτρων,³⁵ Χηρίας Ἰατάδα,³⁶ Παλαῖος Πάτρωνος,³⁷ Πάτρων Θρασέα³⁸ καί Πάτρων.³⁹ Τό στέμμα τῆς οἰκογένειας ἀπό τόν 3ο τουλάχιστον αἰώνα ἔχει στίς γενικές του γραμμές ὡς ἑξῆς:

33. CD, H 2.

34. CD, G 10 (ἄ. Θεσσάλου).

35. CD, C 21 (ἄ. Δίωνος).

36. CD, C 27 (ἄ. Χαριξένου).

37. CD, D 5 (ἄ. Κλεοβούλου).

38. CD, D 6 (ἄ. Μεναίχμου).

39. CD, D 7 (ἄ. Θοινίωνος).

Μετά ἀπό αὐτή τήν ἀναγκαία παρέκβαση, πού ἀποσκοποῦσε στό νά ἀποδώσει τά τῶν Δελφῶν τοῖς Δελφοῖς, ὡς ἐπιστρέψουμε στή *SGDI*, 1895 καί στό πρόβλημα τοῦ 1ου στίχου τῆς γιά νά δοῦμε τά πράγματα —μέ καθαρότερο τή φορά αὐτή μάτι— ἀπό τήν πλευρά τῶν Ἑρακλειωτῶν.

Μέ τόν ὀβελισμό τοῦ παρεΐσακτου Ἀριστοβούλου τοῦ Πάτρωνος τό πρόβλημα παύει αὐτομάτως νά ὑφίσταται. Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς *Δωρίδος* καί τοῦ Ἀπολλοδώρου ἔγινε: ἄρχοντας ἐμ μὲν Ἑρακλεία - Θεοδώρου, μῆνος Ἡάτου, ... Τό ὄνομα Θεόδωρος δέν εἶναι ἄγνωστο στήν Ἑράκλεια. Στό β' μισό τοῦ 3ου αἰῶνα —γύρω στά 232 π.Χ.— κάποιος Θεόδωρος Δαμοξένου Ἑρακλεώτης γίνεται πρόξενος τῶν Ἰστιαίων.⁴⁰ Ὁ γιός του Δαμοξένος Θεοδώρου Ἑρακλεώτας ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν μαρτύρων τῆς γνωστῆς δικαστικῆς ἀπόφασης Αἰτωλῶν δικαστῶν γιά τήν ἐπίλυση τῶν διαφορῶν Μελιταιέων καί Πηρέων.⁴¹ Εἶναι κατά συνέπεια πολύ πιθανό τό ἐνδεχόμενο ὁ ἄρχων —στά 155 π.Χ.— ἐν Ἑρακλεία Θεόδωρος νά εἶναι γιός αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ Δαμοξένου.

Ἡ ὑπόθεση πού διατυπώσαμε εἶναι ἀσφαλῶς ἐλκυστική. Προσκοπτεῖ, ὡστόσο, στή γενική «Ἀριστοβούλου». Ἄν ὁ Ἀριστόβουλος Πάτρωνος ὑπῆρξε πράγματι, ὅπως βάσιμα, πιστεύω, ὑποθέτουμε, ἕνας ἀπό τούς μάρτυρες τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς, θά ἔπρεπε κανονικά τό ὄνομά του νά εἶναι ἀναγραμμένο σέ ὀνομαστική πτώση. Νά ἐπικαλεστοῦμε πάλι κάποιο «χαρακτικό λάθος»; Πρὶν καταφύγει κανεὶς στήν ἔσχατη αὐτή λύση, ὀφείλει νά ἀποκλείσει τήν πιθανότερη ἐνδεχομένως περίπτωση ἑνός ἀναγνωστικοῦ λάθους. Εἶναι, ἀλήθεια, τόσο βέβαιη ὅσο τουλάχιστον ἐμφανίζεται ἡ γενική «Ἀριστοβούλου»; Ἡ ἀπουσία ἄρθρου πάντως στήν ἀκολουθία «Ἀριστοβούλου Πάτρωνος» καθιστᾷ τήν πρώτη γενική ὑποπτη. Καί γιά νά βάλουμε τό πρόβλημα στίς πραγματικῆς του διαστάσεις, πού περιορίζονται τελικά στήν ἀνάγνωση ἑνός γράμματος καί μόνο: τό τελευταῖο γράμμα τοῦ ὀνόματος εἶναι Υ ἢ Σ; Σ' αὐτή τήν ἀποφασιστική γιά τήν ἀποψή μας λεπτομέρεια, ὅπως γενικότερα καί γιά τήν πραγματική ἔκταση τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς, μόνο ἕνας ἐπανελέγχος τῆς πέτρας μπορεῖ ἴσως νά δώσει τελεσίδικη ἀπάντηση.

ΥΣΤΕΡΟΓΡΑΦΟ

Ἡ ἐργασία αὐτή ἀνακοινώθηκε, ὡς ἔχει, στό *Colloquium* τοῦ Τομέα Κλασσικῶν Σπουδῶν τοῦ Πανεπιστημίου μας πρὶν ἀπό μερικά χρόνια. Φωτογραφίες τῆς ἐπιγραφῆς, πού εἶχε στό μεταξύ τήν καλοσύνη νά μοῦ στείλει ὁ ἐπιμελητής Ἀρχαιοτήτων τῆς I' Ἐφορείας Προϊστορικῶν καί Κλασσικῶν Ἀρχαιοτήτων Δελφῶν κ. Φώτης Ντάσιος, στόν ὁποῖο ὀφείλω θερμές εὐχα-

40. *SIG*³, 492, 20.

41. *IG IX* 2, 205, 37.

ριστίες, επιβεβαιώνουν τὴν ἀνάγνωση τοῦ Baupack. Πράγματι, τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ προβληματικοῦ ὀνόματος δὲν εἶναι Σ ἀλλὰ Υ.

Ἡ διαπίστωση αὐτὴ δὲν ἀναιρεῖ βέβαια τὴν οὐσία τῆς ὑπόθεσης πού διατυπώσαμε. Καθιστᾷ ὡστόσο τώρα τὴν ἀπόδειξή της πῶς δύσκολη ἔως ἀνεφικτη, καθὼς ἡ λύση τοῦ προβλήματος δὲν εἶναι ἐνδεχομένως ἄσχετη μὲ τὴν ἀνεξήγητη διακοπή τῆς *SGDI*, 1894 ἐπιγραφῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ἄπ. Κοντογιάννης

RÉSUMÉ

LA FORMULE DE DATATION DE L'INSCRIPTION *SGDI*, 1895

1. En été de 155 av. J.- C., un certain Héracléote affranchit à Delphes —avec le consentement de ses enfants— deux esclaves. L'acte d'affranchissement, qui a la forme ordinaire d'une acte de vente à Apollon Pythien, a été conservé par l'inscription *SGDI*, 1895.

2. L'acte est précédé d'une formule de datation, qui contient la mention parallèle des archontes et des mois correspondants d'Héraclée et de Delphes. Elle a été transcrite ainsi: ἄρχοντος ἐμὲν Ἡρακλεία Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου μηνὸς Ἡάτου, ἐν Δελφο(ῖ)ς δ[ἐ] ἄρχοντος / Ἡρως τοῦ Πλείστωνος μηνὸς Ἰλαίου, ...

3. La suite Ἀριστοβούλου Πάτρωνος Θεοδώρου, après le sûr singulier ἄρχοντος, est problématique. J. Baunack, en croyant qu'il s'agit d'un seul personnage (Ἀριστόβουλος, fils de Πάτρων, petit-fils de Θεόδωρος), annotait: «Die Bestimmung eines Mannes durch 2 Vorfahren ist in Delphi nicht üblich, anders in Ἡράκλεια ἢ ἐν Τραχίνοι». Cependant, c'est l'omission des articles qui fait problème tant à Delphes ainsi qu'à Héraclée et partout. G. Daux, au contraire, en entendant qu'il s'agit de trois personnages différents, a voulu résoudre la question par l'utilisation des virgules (Ἀριστοβούλου, Πάτρωνος, Θεοδώρου). Mais cet interprétation heurte contre ἄρχοντος et, surtout, implique l'existence de trois archontes éponymes à Héraclée, ce qui consiste une hypothèse contestable et en tout cas inconfirmée.

4. Comme nous sommes dans une impasse, la solution doit être recherchée ailleurs. Il y a, en effet, un autre repli du problème, auquel on n'a pas fait attention: L'inscription *SGDI*, 1895 est gravée au-dessous d'un autre acte d'affranchissement, quatre mois antérieur, *SGDI*, 1894. Cet acte a resté incomplet à ses deux lignes dernières, contenant les noms des témoins. C'est, donc, fort probable que les deux de trois noms problématiques de *SGDI*, 1895, 1. 1, appartiennent en réalité à la ligne dernière de *SGDI*, 1894. Je crois, ainsi, que Ἀριστόβουλος Πάτρωνος doit être un des témoins Delphiens de l'acte *SGDI*, 1894.

5. Une telle hypothèse serait certainement très hasardeuse, si cet Ἀριστόβουλος Πάτρωνος n'avait pas été une personnalité delphienne très connue au milieu du IIe s. av. J.- C.: rejeton d'une célèbre famille dont la

présence est facile à rechercher du milieu du IVe siècle jusqu' environ à la naissance de J.- C. Plusieurs membres de sa famille ont été à plusieurs reprises conseillers, autant qu'archontes éponymes de Delphes, étant mentionnés souvent dans les actes d'affranchissement delphiens comme vendeurs, garants et surtout témoins, pendant les deux siècles derniers av. J.- C.

Ἀριστόβουλος Πάτρωνος a été conseiller pour le Ier semestre sous l'archontat de Héryys, fils de Pleiston, étant ainsi notoirement contemporaine des inscriptions *SGDI*, 1894 et 1895. Quelques ans plus tard, il a été de nouveau conseiller sous l'archontat de Thrasyklès, fils de Praxias. Il est aussi mentionné souvent comme témoin et deux fois, du moins, comme garant dans les actes d'affranchissement de Delphes au milieu du IIe s. av. J.- C.

6. Pour rendre «τά τῶν Δελφῶν τοῖς Δελφοῖς» nous proposons conséquemment l'élimination de son nom et de son patronyme de la 1. 1 de *SGDI*, 1895, en croyant que leur insertion là n'est pas certainement sans rapport avec l'interruption inexplicable de *SGDI*, 1894.

Α. Κοντογιάννης, SGDI 1895 (λεπτομέρεια).